

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lidija Kejžar

Zakaj nekatere živali jemo in druge ljubimo?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Lidija Kejžar

Mentorica: izr. prof. dr. Karmen Šterk

Zakaj nekatere živali jemo in druge ljubimo?

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Zakaj nekatere živali jemo in druge ljubimo?

V sodobni zahodni družbi ljudje delimo obravnavanje živali na dve povsem nasprotni si kategoriji. V eno izmed kategorij spadajo hišni ljubljenci. To so živali, brez posebne utilitarne funkcije za človeka. Kljub temu se lastniki nanje navežejo in jih obravnavajo kot družinske člane. Na drugi strani se večina prebivalstva v zahodni družbi prehranjuje z mesom, kar v sodobnosti predstavlja življenjski stil, in ne prehransko nujo - kot se mesojedi ljudje večkrat zagovarjajo. Živali v mesni industriji so obravnavane povsem nasprotno od hišnih ljubljencov. Medtem ko so slednji posebljeni, so vzrejne živali skrajno popredmetene in mnogim ljudem predstavljajo zgolj hrano. Temu, da sta se za živali razvila dva tako skrajna in povsem različna pogleda, so botrovale kulturne in z njimi religiozne predpostavke, v katere je človek vzgojen. Posameznik se zato o tovrstnih praksah ne sprašuje in ne razvije kritičnega pogleda na to, zakaj se z nekaterimi živalmi igra, z drugimi pa prehranjuje. Ti dve kategoriji sta seveda strogo ločeni in vsako odstopanje bi nakazovalo na destruktivno vedenje. Kljub temu se borci za pravice vzrejnih živali trudijo prikazati, da so tudi te živali živa bitja, zato postopoma že lahko zasledimo predstavnike vzrejnih živali (pujs, koza,...) v vlogi hišnih ljubljencov.

Ključne besede: Hišni ljubljenci, vzrejne živali, karnizem, udomačevanje, prehranjevanje

Why do we love animals and on the other hand eat them?

In the modern western society people divide treatment of animals into two completely different categories. One of the two categories are pets. Those are animals who have no utilitary functions for people. Nevertheless, the owners get attached to them and treat them as family members. On the other hand, the vast majority of people are carnivorous, which in today's world represents a lifestyle rather than dietary necessities. Animals in the meat industry are treated completely different than pets. While the latter are usually personified, livestock is maltreated and to most people represents merely food. The fact that there two completely different concepts of how we regard animals, is preceded by cultural and religious beliefs in which man is brought up. This is the very reason why one usually does not develop a critical perspective on why we play with some animals and slaughter other. These two categories are indeed strictly separated and any deviation would indicate to destructive behaviour. Nevertheless, animal rights activists are striving to indicate that these animals are also living beings, thus we can gradually come across with farm animals (pig, goat,...) as pets.

Key words: Pets, breeding animals, carnism, domestication, eating

KAZALO

1	UVOD	5
1.1	Metodologija, raziskovalno vprašanje, cilji, ovire	5
2	ČLOVEK : NARAVA	6
2.1	Transhumanistični pogled na naravo	8
3	ČLOVEK : ŽIVAL	9
3.1	Človek kot večvreden	9
3.2	Udomačevanje živali.....	10
3.3	Izkoriščanje živali.....	11
3.4	Specizem.....	12
3.5	Zmerjanje z živalskimi nazivi.....	13
4	PREHRANJEVANJE.....	14
4.2	Vegetarijanstvo in veganstvo.....	15
4.1	Karnizem	16
4.3	Kulturno specifična kulinarična moralnost.....	18
4.5	Religije in prehranska pravila.....	20
5	VZREJNE ŽIVALI.....	22
5.1	Mesna industrija.....	23
5.2	Klavnice in princip tekočega traku.....	23
5.3	Mlečna industrija	25
6	HIŠNI LJUBLJENČKI.....	25
6.1	Zakaj se ljudje odločajo za hišnega ljubljénčka.....	27
6.2	Kulturno specifično posedovanje hišnih ljubljénčkov.....	29
6.3	Ljubkost	30
6.4	Pes.....	30
7	ČLOVEKOVO RAZNOLIKO OBRAVNAVANJE ŽIVALSKIH VRST	32
7.1	Primer zajca	33
8	SKLEP	34
9	LITERATURA.....	35

1 UVOD

Človek si je skozi zgodovino prisvojil vodilno mesto med vsemi ostalimi živalskimi vrstami. Sebe je od slednjih ločil in začel živo populacijo na zemlji deliti na človeško ter nečloveško. Z udomačevanjem živali je enakopraven odnos med živaljo in človekom izginil. Od takrat mu je žival podrejena v vseh pogledih. Človek živali izkorišča za hrano, kožo, prisilno delo, sredstvo za lastno zabavo, raziskave v farmacevtskih in drugih industrijah in tako dalje. V diplomski nalogi se bom posvetila predvsem obravnavanju živali v procesu mesne industrije. Ta je od vseh nehumanih obravnjav živali najbolj razširjena, poleg tega pa je legalna in institucionalizirana oblika mučenja živali. Vzrejne živali v mesni industriji so obravnavane kot surovina brez dostojanstva. V mesno predelovalnih procesih so živalim vzete vse pravice do normalnega življenjskega poteka, saj živijo, kot jim narekuje človek, od katerega so povsem odvisne.

1.1 METODOLOGIJA, RAZISKOVALNO VPRAŠANJE, CILJI, OVIRE

Cilj naloge je prikazati dvojnost pojmovanja živalskih vrst in ugotoviti, od kje izvira in zakaj se ohranja skozi čas.

V nalogi se bom na eni strani posvetila predvsem obravnavanju živali v procesu mesne industrije. Gre za legalno in institucionalizirano obliko mučenja živali. **Vzrejne živali** v mesni industriji so obravnavane kot surovina brez dostojanstva, odvzete so jim pravice do normalnega življenjskega poteka.

Na drugi strani bom za kontrast skušala prikazati, kako so se v istem času druge živalske vrste, katere bom v nadaljevanju imenovala **hišni ljubljenci**, povzpele na stopnjo, ki se je zelo približala človeku. S človeškimi lastniki si hišni ljubljenci delijo posteljo, ter so deležni neskončne pozornosti in ljubezni.

V nadaljevanju se bom torej posvetila predvsem paradoksu; zakaj se ljudem ne zdi sporno prehranjevati se z nekaterimi vrstami živali, medtem ko je uživanje drugih živalskih vrst dojeto kot bizarno, noro in gnusno. Zanimalo me bo, zakaj do nekaterih živalskih vrst čutimo

iskreno ljubezen, meso drugih živali pa uživamo na dnevni ravni, in kako, da se nam ob tem ne prebudi zavedanje, da gre pravzaprav v obeh primerih za živali. Zakaj smo si torej izbrali, da bomo nekatere ljubili, z drugimi pa se bomo hranili? Osredotočila se bom predvsem na zahodne družbe, saj se prehranjevalne navade in posedovanje hišnih ljubljencev razlikuje od kulture do kulture. Nekaj, kar je za nas hišni ljubljencek, je lahko za prebivalce druge po svetu povsem nesporna hrana.

Raziskovalno vprašanje je torej zelo široko in zastavljeno že v samem naslovu seminarske naloge: Zakaj nekatere živali jemo in druge ljubimo? Odgovore na to vprašanje sem iskala predvsem v empiričnem gradivu. Osnovni pristop mojega raziskovanja je temeljil na teoretski analizi tekstov. Svoja opažanja in ugotovitve drugih avtorjev glede raziskovalne tematike sem skušala aplicirati v družbeni kontekst v danem času in prostoru.

2 ČLOVEK : NARAVA

Človek ni od nekdaj znal izkoriščati narave na način, kot to počne danes. Lovsko-nabiralne družbe so bile razumljene kot skromne skupnosti, v katerih so ljudje živeli v sožitju z naravo in si od nje vzeli, kolikor so pač potrebovali, oziroma lahko ujeli (Ingold 2016). Ko se je človek naučil živali ujeti in jih imeti v ujetništvu, se je njegov odnos z naravo drastično spremenil. Z naravo ni več sodeloval, ampak jo je dominiral. Z dominacijo mu je narava postala podrejena in enakopraven odnos je izginil, človek pa se je postavil na vrh hierarhične lestvice. S poseganjem v naravo je človek postal njen gospodar, vsaka konstrukcija narave pa je stremela k zadovoljevanju njegovih želja in interesov (Ingold 2016).

Sčasoma se je naučil podrediti si rastline in živali in nastopil je čas poljedelsko-živinorejskih družb. Živiljenjski, kultivirani prostor, ki ga je ustvaril sam, je namerno ločil od neokrnjene narave in se začel zavedati dualistične delitve na naravno in kulturno (Ingold 2016). Odnosi med ljudmi in živalmi so se iz principa medsebojnega zaupanja spremenili v odnose gospodovanja (Ingold 2016).

Človek je torej svet začel deliti na kulturo - tisto kar je ustvaril sam, in na naravo, ki je neokrnjena in predstavlja nekaj nevarnega in nepoznanega.

Odnos med naravo in družbo je torej zasnovan na enega izmed dveh med seboj izključujočih načinov. Naturalistični pristop razlaga naravo kot konstitucijo družbe, kulturalistični pa razlaga socialno konstrukcijo narave (Eder 1996, 7). Družbena konstrukcija narave je proces, ki vključuje kognitivno in moralno konstrukcijo narave. Kognitivni opis proizvede pogled na svet, ki predstavi empirično doživljanje narave. Moralni simbolizem narave proizvaja zavest, kako naj bi posameznik z naravo ravnal, »družba pa določa osnovna pravila za zaznavanja in doživljanja sveta v simbolizacijo narave« (Eder 1996, 31). Socialna konstrukcija narave je nujen element družbene evolucije vsake družbe. Zgodovina te konstrukcije je vedno zgodovina kognitivne, moralne in estetske interakcije z naravo. Edinstven pogled na človeško zgodovino narave je, da je ta del kulture (Eder 1996, 8). Potrebno je ločiti specifično kulturne forme od specifično naravnih.

Naturalizem je v socialni teoriji pojasnjen tako z marksističnih kot s funkcionalističnih teoretičnih tradicij. Te teorije opisujejo sredstva narave kot prilagajanje naravi. Teoretski koncept »človeške zgodovine narave« po Moscoviciju tem teorijam nasprotuje. Kulturna interpretacija nasprotuje naravoslovni analizi odnosa med naravo in družbo, saj vidi naravo, kot nekaj, kar je simboličnega pomena in ne objektivnega (Eder 1996, 9). Socialna konstrukcija narave doseže višek v simboličnih sredstvih narave. S teorijo človeške zgodovine narave je mogoče določiti vlogo družbe ustreznejše, kot v teorijah, ki interpretirajo odnos med naravo in družbo zgolj kot odnos dominacije (Eder 1996, 10).

Prvi popravek teorije naravnega razvoja kulturne sociologije zadeva spoznavno opredelitev narave. Ta kognitivni popravek stremi k spremembi teoretičnega statusa koncepta naravne selekcije. Narava ne ločuje ljudi in jih obrača drugega proti drugemu, ampak to storijo ljudje, glede na svoje kulturno določene forme interakcij z naravo. To, kar naj bi torej bila naravna selekcija, je socialno ločevanje sposobnosti, fizična delitev ljudi. Družba torej loči lovca od nabiralca, nabiralca od kmeta, kmeta od obrtnika in obrtnika od inženirja. Kognitivno razlikovanje znanja postane začetni mehanizem kulturne konstrukcije v družbenem odnosu do narave. »Modernost predstavlja kulturo, ki je materialno prilaščanje narave pripeljala do izkoriščanja narave in s tem izzvala ekološko krizo« (Eder 1996, 21—23).

Eder meni, da so materialna sredstva narave preslabo razumljena, v kolikor so zasnovana zgolj na izkoriščanju narave. Odnos do narave je v tem primeru razumljen objektivno. Ta pogled predpostavlja, da je narava nečloveška in ljudje jo lahko legitimno izkoriščajo. Ta perspektiva je odraz kulturno-specifične interakcije z naravo. Evolucijski proces, ki je

pripeljal idejo o izkoriščanju narave do vrhunca, nas je napravil občutljive za ekološke meje. V razvoju modernosti se izkoriščanja narave vse bolj zavedamo (Eder 1996, 23).

2.1 TRANSHUMANISTIČNI POGLED NA NARAVO

Transhumanizem je način mišljenja, osebna filozofija ali življenjski nazor, ki stremi k izboljšanju človeškega stanja. Temelji na praktični racionalnosti in znanstvenih metodah, posebno pozornost pa posveča tehnologijam, kot so genski inženiring, informacijska tehnologija, molekularna nanotehnologija ter umetna inteligenca. Človeško vrsto razlaga kot zgodnjo fazo evolucijskega razvoja, ne pa tudi kot njegov vrhunec (Transhumanist FAQ 2016). Zagovarja blagostanje vsega zavedajočega (Bostrom 2008) in podpira razvoj in uporabo znanosti in tehnologije, za katero verjame, da bo izboljšala človeka in družbo (Transhumanist FAQ 2016).

Transhumanisti naravo vidijo kot nedokončano kreaturo, katero bomo ljudje sčasoma lahko usmerjali in preoblikovali na zelene načine. Človeštvo želijo z odgovorno uporabo znanosti prenesti v post-človeštvo (Transhumanist FAQ 2016). Transhumanizem naj bi na področje človeškega življenja prinesel številna izboljšanja, povečal intelektualne, fizične in čustvene zmožnosti ljudi, poleg tega pa bi z uporabo znanosti izkoreninili bolezni in trpljenje (Bostrom 2008).

Krivice, kot so rasizem, seksizem in tudi specizem, transhumanizem označuje za nesprejemljive. Motivacija za to pa je predvsem v tem, da se mora človeška vrsta moralno razvijati (Bostrom 2008). Torej, čeprav se transhumanizem zavzema za zaščito vsega nečloveškega, je razlog v svojem bistvu pripravljanje človeške vrste na čas, ko bomo vstopili v fazo post-človeka. Ponovno lahko opazimo zametke specizma, čeprav jih sam transhumanizem želi odpraviti. Človek je tisti, ki ima poslanstvo v času, ki prihaja, njegovo obravnavanje drugih nečloveških vrst pa mu zgolj omogoča pot do tja.

3 ČLOVEK : ŽIVAL

3.1 ČLOVEK KOT VEČVREDEN

Aristotel je bil prvi filozof, ki je utemeljil ločnico med človekom in živaljo na ideji »intelektualne hierarhije«. Človeku naj bi kot edini racionalni živali pripadalo najvišje mesto v tej hierarhiji (Serpell 1996). Menil je, da je vsako bitje ustvarjeno z nekim namenom in tako so, po Aristotelu, tisti organizmi, ki so nižje na lestvici razuma namenjeni prehranjevanju ali delovno silo tistim, ki so višje.

Njegova filozofija je skrajno antropocentrična, saj Aristotel predpostavlja, da je človek v samem vrhu hierarhije, kar bi lahko pomenilo, da so vse ostale živalske vrste namenjene, da služijo človeku. Poleg tega njegova teorija pade tudi na predpostavki »razvitega razuma«. Prašič ni nujno manj inteligenten kot pes ali maček, pa njegovo meso kljub temu izrabljamo kot hrano.

Pogledi na živali so skozi zgodovino nihali in niso linearno napredovali skozi čas, od popolnega popredmetenja do enakopravnosti s človekom.

V starem Rimu, na primer, so bile živali, tako kot danes hišni ljubljenci, razumljeni kot družinski člani - tako kot vsi ostali, ki so živeli pod istro streho.

Leta 1386 se je v Francoskem mestu Falaise zgodil zločin. Obtožena je povaljala in s tem iznakazila otroka, njegov obraz in roke, kar je povzročilo njegovo smrt. Obtožena je bila pripeljana pred lokalno sodišče in bila po formalnem sojenju obtožena umora. Po principu zakona "oko za oko" je sodišče določilo, da mora biti obtožena najprej pohabljena po glavi in obrazu in nato obešena. Primer je posebej zanimiv zaradi dejstva, ker je bila obtožena prašič. (Girgen 2003, 98)

Ne tako dolgo tega, so bila živalska sojenja in usmrtitve stalnica v zahodni sodni praksi. Najstarejša zanesljiva dokumentacija o pregonu živali sega v letu 824, ko je bila v dolini Aosta v Italiji izobčena skupina krtov (Girgen 2003).

Skozi primere živalskih sojenj, lahko prepoznamo, da se je živalim priznavala subjektiviteta, medtem ko je danes žival reducirana na stopnjo objekta.

V času renesanse je bil pogled na žival zopet povsem drugačen. René Descartes je obnašanje živali primerjal z delovanjem ure ter ga opisal kot naravno in instinktivno (Ferry 1998).

V današnjem času sicer ni več živalskih sodišč, vendar se še vedno prakticira uboje živali, ki so človeku nevarne. Na primer pes, ki je resno poškodoval človeka, je lahko označen kot nevaren in zaradi tega mora biti evtanaziran (Girgen 2003). Girgenova zato razmišlja o motivih, ki nas ženejo ubiti žival, ki naj bi bila nevarna. Ugotovi, da je s tem, ko je žival napadla človeka »zamajala hierarhični red« in s tem posledično človekovo vrhovno mesto na njem. Zaradi občutka ogroženosti se človek odloči za uboj živali, s čimer jasno pokaže, da je še vedno on tisti, ki je nad vsemi živimi bitji. Z ubijanjem in dovoljevanjem usmrčitve živali smo torej dosegli maščevanje v imenu oškodovanca in obnovo v hierarhičnem redu (Girgen 2003, 130).

3.2 UDOMAČEVANJE ŽIVALI

Udomačitev živali je pomenila fundamentalno spremembo v odnosu med človekom in živaljo. Tradicionalni lovci so v preteklosti imeli žival, katero so ujeli, za sebi enakovredno. Šlo je za boj, v katerem je zmagal močnejši. Ko pa si je človek živali ujel, in ogradil, so se znašle v podrejenem položaju. Egalitarno razmerje je izginilo z udomačevanjem. Živali so bile odvisne od človeka, ki je sedaj postal njihov lastnik in gospodar, živali pa njegove sužnje (Serpell 1996, 5).

Postopoma je to privedlo do tega, da je bilo živali - vzemimo za primer prašiča - odvzeto vsakršno naravno obravnavanje. Navade, ki jih je imel v preteklosti, ko je bil sesalec, prebivalec odprtih gozdov, so bile povsem zatrte, do te mere, da je prašič danes reduciran na status utilitarne objekta, katerega funkcija je zgolj še produkcija mesa in slanine (Serpell 1996, 7).

Takoj, ko so bile živali udomačene, so pastirji in kmetje zatajevali čustva do njih in iskali opravičila, da se ne bi čustveno navezali nanje, saj bi jim to oteževalo nadaljnjo predelavo živali za meso. Človek je privzel stališče, da je med njim in živalmi ločnica in postopoma se je razvil odnos nadvladovanja, nadzorovanja in uporabe živali za lastne potrebe (Patterson 2011, 26).

Udomačene živali so postale odvisne od *lastnika* – lastništvo nad živimi bitji, kot nad predmeti - in posledično so mu bile podrejene. Človek je to znal s pridom izkoristiti za meso, volno, kože, mleko in delo.

3.3 IZKORIŠČANJE ŽIVALI

»Nečloveške živali po navadi uporabljamo kot sredstva za doseg naših ciljev.«
(Cavalieri 2006, 11)

Bikoborbe, pasje borbe in cirkusi z živalmi so sodobne oblike, kjer se živali izrabljajo, mučijo in ubijajo za človeško zabavo. Že v zgodovini so ljudje živali izkoriščali za ta namen.

V Egiptu so prirejali love na divje živali, tako da so te ujeli in privedli na prizorišče, kraljevi lovci pa so jih nato lovili. Rimljani so v arene privedli divje živali, kjer so jih potem mučili in ubijali pred množicami. Tudi med Grki je lov veljal za zabavo elit. Mladi možje so skozi lov simbolno prestopili v odraslost in bil pripravljeni na vojskovanje. V srednjeveški Evropi je lov prav tako izražal statusno izkazovanje moči (Kalof 2007, 24—53).

Patterson je mnenja, da sta bila zaslužnjevanje in udomačevanje živali zgled za sužnjelastništvo in sta pripomogla k temu, da je vzreja udomačenih živali privedla do evgeničnih* ukrepov, evtanazijskega usmrčevanja in celo genocida. Industrializirano klanje živali pa je, po mnenju Pattersona, utrlo pot zamisli za dokončno rešitev judovskega vprašanja. Podrejena žival je bila zgled in temelj podrejanja (Patterson 2011, 117).

Kot opravičevanje nemoralnih dejanj nad živalmi so ljudje nemalokrat uporabljali izgovor, da živali nimajo razuma, ker ne govorijo. Ta razlaga je brezpredmetna, ker tovrstnega kriterija ne uporabljamo niti ko vrednotimo ljudi, saj bi sicer v to skupino lahko umestili tudi dojenčke, mentalno prizadete, razvojno zaostale in druge ljudi. Torej govor in razvitost razuma ne bi smela biti kriterij presojanja, katero živo bitje čuti in katero ne (Singer 2006).

---

*Evgenika je družbena filozofija, katera se je v preteklosti imela za »znanost za izboljševanje človeške rase z boljšo vzrejo.« Poudarjali so »kvalitetno« gensko zgodovino prednikov in bili prepričani, da je prestopništvo zapisano v genih, zaradi česar so kot rešitev predlagali prepoved razplojevanja, kar je vodilo do prisilne sterilizacije ljudi, ki niso ustrezali merilom kvalitete. (Wikipedia 2016)

Pattersonovo delo Večna Treblinka primerja izkoriščanje živali in Hitlerjeve poboje med nacističnim holokavstom. Avtor je zaskrbljen nad veliko povezanostjo obeh načrtnih uničevanj, hkrati pa se zaveda, da se človek počuti kot krona stvarstva nad vsemi drugimi bitji, za katera meni, da so ustvarjena za zadovoljevanje njegovih potreb. Ravno zaradi močnega občutka večvrednosti človeške vrste mnogi ljudje povezave med izkoriščanjem živali in ljudi ne vidijo (Patterson 2011, 11).

Človek ima občutek, da so vsa druga živa bitja ustvarjena, da mu služijo. Opice in papige so ustvarjene, da ga razvedrijo, krave in pujsi, da ga nasitijo. Francoski filozof Rene Descartes je bil mnenja, da so živali zgolj stroji avtomati, njihovo bivanje pa je primerjal z bitjem stenske ure; lahko delujejo zapleteno, ne morejo pa govoriti, razumsko presojati in čutiti. Tako on, kot njegovi nasledniki so trdili, da »živali ne čutijo bolečine in da so njihovi kriki le zunanji samohotni gibi brez pripadajočih notranjih občutkov« (Patterson 2011, 39). Prepad, ki ga je Descartes videl med ljudmi in živalmi, je potrebno vsaj v določeni meri pripisati tudi nepopolnim informacijam, ki jih je bilo težko zapolniti v tistem času. Tedanja znanost ni namreč ni poznala človeku podobnih opic in višje razvitih morskih sesalcev, zaradi česar je Descartes zagovarjal tezo, da živali ne znajo razmišljati (Coetze 2007, 90).

3.4 SPECIZEM

Britanski psiholog in filozof Richard D. Ryder velja za utemeljitelja izraza **specizem**. Pod slednjega je opredelil diskriminacijo na podlagi vrste, pomeni pa, da ljudje v primerjavi z lastno vrsto podcenjujejo vsa ostala nečloveška bitja. Ta odnos se več kot očitno kaže v človeškem obravnavanju živali, ko si jih prilašča za hišne ljubljence, jih vzreja za meso in druge. Z izrazom specizem je Ryder želel izpostaviti tovrstno diskriminacijo in opozoriti na podobnost z rasizmom. Oba – specizem in rasizem - namreč preko predsodkov in občutkov večvrednosti svoje vrste povzročata neupoštevanje pravic drugih (Ryder 2000).

Podobno je avstralski filozof Peter Singer primerjal specizem z rasisti in seksisti. Pri vseh treh gre namreč za kršenje načela enakovrednosti ter enakopravnosti in povečevanje lastnih interesov (Singer 1995).

Filozofinja Paola Cavalieri specizem razlaga kot izključenost živali iz kroga zaščite, ki jo prejemajo ljudje. Živali se, po njenem mnenju, nahajajo na dnu piramide, človek pa v samem vrhu, s čimer se več kot očitno kaže antropocentrizem. Cavalierijeva opozori tudi na diskriminacijo med samimi živalskimi vrstami, zaradi česar lahko, po našem mnenju, nekatere živali bolj trpijo kot druge (Cavalieri 2006). To pomeni, da se nam ne zdi problematično, če vzrejne živali trpijo v klavnicah, nevzdržno pa se nam zdi, da se morajo psi neprostovoljno boriti v pasjih borbah in da se nekje po svetu ljudje prehranjujejo z mački. Tako razmišljanje je očiten znak specizma, saj nekaterim živalskim vrstam pripisujemo večjo vrednost kot drugim.

Specizem se torej odraža v občutku superiornosti človeške vrste nad živalmi in tudi v človeški obravnavi nekaterih živalskih vrst kot večvrednih.

3.5 ZMERJANJE Z ŽIVALSKIMI NAZIVI

Umazan kot svinja, neumen kot osel,... Zaničevalne živalske zmerljivke, katere služijo označevanju manjvrednosti. V množični propagandi med obema vojnama se je sovražnika vedno prikazovalo upodobljenega v živalski obliki, bodisi kot kačo, ščurka ali podgano. S tem naj bi mu odvzeli visoko kulturo in človečnost in ga reducirali na primitivno stopnjo, kar je opravičevalo poboj nasprotnika. »Ne borimo se proti človeku, ampak proti golazni.«

Podobno zaničevalne živalske izraze so Evropejci v 16. stoletju imeli za Afričane, npr. suroveži, divjaki, zveri, opice. Podobno so zmerjali tudi ameriške staroselce, kar je vodilo v degradacijo njihovega statusa in do občutka večvrednosti nad njimi, ter naposled v njihovo uničevanje.

Obstajajo zapisi o tem, da so ameriški vojaki med drugo svetovno vojno na Pacifiku Japonce zmerjali z izrazi kot so »žival, plazilec, rumene opice, pavijani, podgane,...« (Likar 2012). Priučeno pa so Japonci odnesli naprej in zmerjali Kitajce z živalskimi podobami. Skratka, kdorkoli je želel biti žaljiv do sovražnika in ga kar najbolj ponižati, ga je obkladal z živalskimi vzdevki, saj naj bi ti sami po sebi predstavljali nekaj manjvrednega od človeka.

Ironično se zdi tudi poimenovanje nečesa krutega, razvratnega in prostaškega, za kar pogosto zasledimo izraz »živalsko« ravnanje. Bolj primerno bi bilo, če bi v takih situacijah preprosto rekel: »Obnašal se je kakor človek« (Patterson 2011, 54).

Coetzee v svojem eseju *Filozofi in živali* opozoril na besedišče, ki se ga je uporabljalo v zvezi z grozotami iz koncentracijskih taborišč. »Poklali so jih kot ovce« in »Umirali so kot živali«. Tovrstno besedišče lahko močno povežemo s tistim iz klavnic. Le da je slednje nesporno, takoj ko pa primerjamo s človeško ravno, postane to zločin (Coetzee 2007, 14).

4 PREHRANJEVANJE

Prehranjevanje ni zgolj kulinarčno obarvano, temveč nosi tudi socialne pomene. Med prehranjevanjem se namreč družimo in utrjujemo medosebne odnose. Bolj kot sama jed, njen okus in izgled, je pomemben socialni kontekst. »Hrana osmišlja družbeni dogodek in obratno« (Kotnik 2001, 866). Obisk restavracije s prijatelji, priprava in izvedba piknika, kmečke kolone, družinski obedi in še mnogo drugih dogodkov, kateri temeljijo na jedači, povezujejo ljudi. Problematike prehranjevanja se dotaknemo tudi, ko je govora o fizičnem izgledu našega telesa. Telo je namreč »fizični simbol lastnikove samo-discipline, samo-kontrole in pot do samo-zavedanja« (Kotnik 2001, 876). Po tej logiki je torej ključnega pomena za našo samopodobo in podobo, ki jo posredujemo drugim, kaj jemo in vnašamo v svoje telo. Debelo oziroma obilno telo je v družbi prepoznano kot nezdravo in zapuščeno telo, medtem ko vitko telo predstavlja simbol zdravja, vzdržljivosti in urejenosti.

Hrana in prehranjevanje sta bistvena za izoblikovanje človekove subjektivitete. »Načini, kako živimo s hrano, so neizbrisno manifestirani v naših telesih, ki so sama po sebi kompleksno povezana s subjektiviteto« (Kotnik 2001, 862). Pomen prehranjevanja torej presega biološko nujnost. »Kaj jemo in česa ne, ni odvisno zgolj od biološke užitnosti konkretnega živila, temveč od zelo širokega in nadvse kompleksnega sklopa širših kulturnih dejavnikov« (Črnič 2012, 113).

Svoje prehranjevalne navade z mesom mesojedci radi označijo za »naravne«, v resnici pa gre zgolj za interpretacijo zgodovine s strani kulture, ki odseva karnistično zgodovino - tisto zgodovino, katero smo si želeli prenesti naprej. Lahko bi se fokusirali na naše prednike, kateri so jedli sadje še preden so znali ujeti žival, vendar se raje osredotočimo na tiste, ki so

bili mesojedi in potem opravičujemo svoja dejanja, češ da je človek mesojed že od samega začetka, zato je to naravno. Avtorica Colleen Patrick-Goudreau se na tem mestu sprašuje, ali res želimo vedenje neandertalcev uporabljati kot merilo za naše sedanje izbire, saj bi v tem primeru lahko kot moralno nesporne označevali tudi detomore, uboje in posilstva, katera so se dogajala že v davni zgodovini (Joy 2011).

4.2 VEGETARIJANSTVO IN VEGANSTVO

Pogosto je prvi korak pri odpovedi uživanja mesa emocionalna identifikacija s trpečim živalskim svetom. Med prehranjevanjem z mesom je posameznik preobremenjen s podobami živih živali, zaradi česar mu posledično uživanje mesa ne predstavlja več užitka, pač pa mu vzbuja slabo vest (Marcus 2010, 22). Druga moteča situacija, ki jo vegetarijanci lahko doživijo med uživanjem mesa je, da so si ob mrtvi živali predstavljali svojega hišnega ljubljence, zaradi česar jim meso ubite živali ne tekne več. Vegetarijanec pa se lahko tudi osebno poistoveti z ubito živaljo. Krava, na primer, je živo bitje, sesalec, ki čuti, tako kot on sam. Uživanje mesa predstavlja uboj bitja z zavestjo in čustvi ter je zato obsojanja vredno dejanje, zaradi česar vegetarijanec to navado opusti (Marcus 2010).

Tako mesojedstvo, vegetarijanstvo kot veganstvo, so danes življenjski stili. Ker imamo zadosti hrane, lahko izbiramo. Življenjski stil veganov na primer danes predstavlja luksuz, med tem ko mesojedci še vedno radi trdijo, da je prehranjevanje z mesom naravno, in ne priznavajo, da gre za njihovo lastno izbiro.

Vegetarijanstvo je širok pojem različnih tipov. Najpogostejše različice so lakto-vegetarijanci uživajo mlečne izdelke, ne pa tudi jajc in mesa, lakto –ovo vegetarijanci konzumirajo jajca, mlečne izdelke, ne pa mesa, ovo-vegetarijanci jedo jajca, ne uživajo pa mlečnih izdelkov ter mesa, vegani pa ne jedo nič od naštetega, oziroma ničesar kar je živalskega izvora, niti medu (Marcus 2010, 20). Če ima hrana mnoge pomembne komponente družbene konstrukcije lastne identitete (si to, kar ješ), pomeni, da ima prehranjevanje veliko zavednih in nezavednih pomenov, ki so potrebni za razumevanje bivanja v svetu. Tako je še posebej v primerih ljudi, ki se odločijo, da bodo prenehali z uživanjem mesa v kulturah kot je zahodna, kjer je prehranjevanje z mesom razumljeno kot kulinarčno uživanje (Marcus 2010, 20). Vegetarijanstvo je še vedno pogosto razumljeno kot kulturno moteča, če ne celo subverzivna

aktivnost. V psihologiji mesnega vzdrževanja se odraža, kako so lahko vegetarijanci tarče posmeha in celo jeze mesojedcev.

Marcus je mnenja, da lahko vegetarijanski način življenja prispeva k razvoju večje avtonomije, povezovanju in samorazvoju. Večina vegetarijancev namreč sledi etničnim vrednotam, kot so ne-nasilje, spoštovanje drugega. Stremijo k ohranjanju sveta in si želijo napraviti konec nerazumnemu in skrajnemu izkoriščanju narave (Marcus 2010, 21). Z vegetarijanstvom se uživanju mesa lahko izognemo v celoti. Tudi v tem primeru je sočutje do živali posledica in ne vzrok. Kako daleč gre sočutje pri posamezniku, je odvisno od družbeno določenih norm tabujev. Sočutje je moralno stališče do živali, ki se proizvajajo v družbi. (Eder 1996, 91)

Coetzee je v svojem delu *Življenje živali* prikazal dvojen pogled na prehranjevanje z živalskim mesom. Nasprotujoča se stališča zagrižene borke za pravice živali in osebe, ki rada uživa v mesu, se odražajo tudi v celotni družbi. S tem, da so vegetarijanci, vegani in drugi ljudje, ki se borijo za dobrobit živalim, večkrat obtoženi pretiravanja, absurdnosti in jih drugi ljudje gledajo z viška. Zakaj jim gre to tako v nos, bi lahko razlagali z občutkom krivde, ki ga sami doživijo ob tovrstnih pridigah (Coetze 2007, 90).

4.1 KARNIZEM

Karnizem je sistem prepričanj, ki ljudem omogoča, da jedo nekatere živali. "Karn-" pomeni "meso" ali "iz mesa", "-izem" pa označuje sistem prepričanj (Veganska iniciativa 2011). Karnizem je torej ideologija nasprotna vegetarijanstvu oziroma veganstvu. Večina ljudi dojema prehranjevanje z mestom kot samoumevno in ne kot življenjski stil (Joy 2011).

Do problematike pri uživanju živalskega mesa največkrat naletimo v kontekstu prehranjevanja z živalskimi vrstami, ki niso tipične za uživanje v naši kulturi. Dokler se ne seznanimo s tovrstnimi drugačnimi praksami, ljudje niti ne razmišljamo, zakaj se nam meso nekaterih živali gnusi, meso drugih pa se nam zdi okusno, oziroma, zakaj sploh jemo katere koli živali (Veganska iniciativa 2011). Nekoč je meso predstavljalo pomemben vir hranil za človeško delo in preživetje skorajda ni bilo možno brez mesnih beljakovin. Toda danes v svetu, kjer nam je dostopno obilo prehranskih izdelkov, ljudje brez težav lahko zaužijemo vse potrebne hranilne snovi brez, da bi posegali po mesu. Prehranjevanje z živalmi ni nujno za

preživetje, kar pomeni, da je karnizem izbira, slednja pa vedno izhaja iz prepričanj. Sistem prepričanj o prehranjevanju z živali je razlog, da mnogo ljudi je pujsa, ne pa na primer psov (Joy 2011).

Razlog, zakaj karnizem tako dolgo ni bil poimenovan oziroma sam izraz še danes ni povsem uveljavljen, je ta, da je v družbi preprosto lažje prepoznati tiste ideologije, ki niso del večinskega mnenja. »Primarni obrambni mehanizem karnizma je ravno nevidnost, in način s katerim ideologija ostane nevidna je ta, da ostane neimenovana« (Veganska iniciativa 2011). Primarna obramba karnizma je torej zanikanje, da sploh obstaja. V kolikor potrdimo njegov obstoj, pomeni da obstaja tudi druga možnost in z njo izbira, biti ne-mesojedec (Joy 2011). Karnizem velja za dominantno ideologijo, ki je tako zakoreninjena, da so njene predpostavke sprejete kot zdravorazumske, edine normalne in pravilne in ne zgolj kot ena izmed možnih izbir.

Problematika karnizma je v njegovi nasilnosti in nepotrebnem izkoriščanju živali. V samem bistvu gre v mesni industriji, ne glede na to, kako si prizadevamo olepševati in opravičevati situacijo, za vsakodnevna množična klanja drugih živih bitij. Večina zdravorazumskih ljudi je strogo proti tovrstnim nagnjenjem in ne bi nikoli prostovoljno izkoriščali in mučili drugih živih bitij. Vendar, ko pride do prehranjevanja in tematike mesne industrije, si mnogi zatiskajo oči in se prepričujejo, da je to pač normalno. Prepričanje, da je jesti živali naravno, je eden izmed najbolj utrjenih in nedotakljivih mitov (Veganska iniciativa 2011). Podobno kot izraza »omnivor« (vsejedec) in pa »karnivor« (mesojedec) tudi izraz karnizem ne opisuje posameznikove ideološke izbire temveč fiziološko dispozicijo. Karnivorju torej ni potrebno zaužiti mesa, da bi lahko preživel, čeprav se sam opredeljuje za mesojedca (Joy 2011).

Večina karnistov ne vidi, da predstavljajo del te velike ideologije, zaradi česar pravimo, da je karnizem neviden. Tako kot druge nasilne ideologije se mora za svoj obstoj skrivati, da bi si zagotovil soudeležbo množic, saj bi se brez široke podpore sistem porušil (Veganska iniciativa 2011).

Izraz »karnist« je bil ustvarjen zaradi natančnosti poimenovanja (tako kot obstajajo izrazi »vegan«, »presnojedec«,..), kljub temu pa se lahko pojem dojema kot žaljiv, saj ljudje vidijo nepotrebno klanje in zauživanje živali kot odvratno (Joy 2011).

Za obrambo lastne ideologije karnizem promovira **tri n-je** upravičevanja: to, da jemo živali, naj bi bilo **normalno**, **naravno** in **nujno**. Te lastnosti pa so prevzele vse pomembne družbene institucije, od družine do države (Veganska iniciativa 2011), zato lahko rečemo, da so trije n-ji institucionalizirani. Karnizem deluje onstran našega zavedanja. Njegove globoke razsežnosti so privedle do tega, da se niti ne sprašujemo več o različnih možnostih.

Ta sistem pa se vztrajno nadaljuje skozi vzgojo. Ne da bi bil otrok seznanjen s pridobivanjem mesa, mu ga preprosto, od malih nog, dajemo na krožnik. Otrok nikoli ni spodbujen k razmišljanju o vsakodnevem ravnanju mesne industrije, zato bo zelo verjetno zrastel v posameznika, ki se mu uživanje mesa ne bo zdelo sporno, ker je s tem odraščal in ker meso jedo vsi okrog njega. Karnizem je močno zakoreninjena in tiha ideologija, katere se večina ne zaveda, s tem pa se ne zavedajo tudi možnosti izbire – da lahko živali preprosto ne jemo (Joy 2011).

4.3 KULTURNO SPECIFIČNA KULINARIČNA MORALNOST

Človekov odnos to živali varira glede na okolje in kulturo, v kateri živi ter družbeno pripadnost. V Indiji krava velja za sveto žival in njen uboj je obravnavam kot izreden tabu. Med tem, ko se krave prosto sprehajajo po Indiji, ljudje tam umirajo zaradi pomanjkanja hrane. Na drugi strani, na primeru Evrope in Severne Amerike ljudje uživajo visoke življenjske standarde. Krave so v tem koncu sveta obravnavane predvsem kot hodeče tovarne mleka in hamburgerji na štirih nogah. Udomačen pes pa je hkrati postal zahodni ekvivalent za čaščeno indijsko kravo. Človek ima psa za svojega najboljšega prijatelja in ideja, da bi ga ubil in pojedel, je nepredstavljava. Na drugem koncu sveta, v Azijskih državah kot so Kitajska, Koreja in Filipini ljudje brez predsodkov pse pripravljajo na vse mogoče kulinarične načine (Serpell 1996). »Sistem prehranskih tabujev temelji na strukturah, katere so predhodniki psihološkim dispozicijam« (Eder 1996, 89).

Antropologi so desetletja preučevali te kulturne razlike v prehranjevanju in naposled prišli do dveh nasprotujočih si razlag. Ena stran zagovarja mnenje, da je človeški odnos do živali fundamentalno materialističen. Uživanje bodisi svinjskega, govejega, pasjega mesa v določeni družbi je po tej razlagi prepovedano, ker obstajajo (ali so obstajali v preteklosti) določeni ekonomski razlogi za te omejitve.

Druga stran zavrača materialističen pristop in zagovarja misel, da živali niso namenjene prehrani, ker so v ljudeh izzvale emocionalne ali simbolične konotacije, zaradi česar bi bilo uživanje njihovega mesa nemogoče (Serpell 1996).

Zanimivo je tudi, kako ustvarjamo stroge kategorije, v katere umeščamo načine obnašanja do različnih živalskih vrst. Na primer goveje meso je odlično, pasje pa ogabno. Krave so za prehrano, psi pa so naši prijatelji (Veganska iniciativa 2011). Douglasova v svojem delu Čisto in nevarno razpravlja o pojmovanju določenih živalskih vrst kot nečistih. Razlika med vedenjem, povezanim z nečistostjo na različnih delih sveta, je le v podrobnostih. V lastnih idejah, kaj umazanija pravzaprav je, prepoznamo, da gre za relativne zadeve (Douglas 2010, 68).

Na Kitajskem vzreja psov velja za več kot trikrat bolj dobičkonosno od vzreje perutnine in prašičereje (MMC RTV SLO 2009). V kitajski Knjigi obredov, *Book of Rites*, 800 let pred našim štetjem, so bili psi razdeljeni na tri sklope; psi za lov, psi za stražo in psi, namenjeni prehranjevanju. Psi kot hišni ljubljenci niso bili omenjeni. Povprečen Kitajec zato psa najverjetneje vidi kot zdrav in hranljiv dodatek k prehrani ali pa kot alarm proti vlomilcem (Serpell 1996, 44). Noben način prehranjevanja ni edini pravilen, normalen in naraven, saj so vsi družbeno priučeni.

Ni oprijemljive razlage, zakaj bi bilo določeno živalsko vrsto bolj moralno jesti, kot drugo, so le kulturne diferenciacije. Prehrambene tabuje je mogoče ustrezno razumeti zgolj s kognitivnega vidika, na katerem temeljijo. Problem ostaja, zakaj ti kognitivni vidiki lahko motivirajo praktične ukrepe.

Mary Douglas prehranske tabuje vidi kot rezultat univerzalnega odpora do "anomalij", ki izhajajo iz mentalne prisile, z namenom proizvesti kognitivno naročilo (Douglas 2010, 68).

Nekateri ljudje imajo tabu pred svinjino, katerega razlagajo kot psihološki odpor proti umazanim živalim, posebej tistim, ki jedo iztrebke. Prašič pri njih simbolizira čustven gnus, ki ga je možno pojasniti v skladu z nenavadnim stanjem v naravi in iz tega izpeljati tabu. Ta teorija pa zamenjuje vzrok in posledico. Prašič sam po sebi ne proizvaja čustev, meni Eder. Gre le za ritualni odnos do tabuiziranja prašiča, ki proizvaja dispozicijo proti strahu, in ta

dispozicija je nato lahko zamenjana s čustvenim psihološkim odnosom. Emocionalni strahovi niso vzroki za tabuiziranje, pač pa so njegov produkt. Razlaga temelji na pojasnjevanju prehranskih tabujev na psiholoških dispozicijah in najprej pojasni tovrstne dispozicije z namenom prikazati prehranske tabuje kot razumljive. Emocionalen odnos do živali, ki je tabuizirana je rezultat, in ne podlaga, svoje logične pozicije v svetovnem redu. Šele nato živali, katere se ne sme jesti, proizvajajo čustvene odnose (Eder 1996, 90).

4.5 RELIGIJE IN PREHRANSKA PRAVILA

Po krščanski teologiji je od Boga ustvarjeni svet dan človeku v brezpogojno uporabo, človekova naloga pa je, da mu gospoduje (Črnič 2012). Na poti gospodovanja človek ne najde prostora za etična vprašanja o pravicah živali in upravičenosti prehranjevanja z njimi. Zavračanje prehranjevanja z mesom lahko interpretiramo tudi kot nasprotovanje pravovernemu krščanskemu nauku (Črnič 2012). Od 4. stoletja dalje, ko je krščanstvo postopoma postajalo dominantna religija zahoda, se je vegetarijanstvo pogosto povezovalo z nasprotovanjem avtoriteti cerkve in je bilo kot znak herezije tudi ustrezno sankcionirano (Črnič 2012).

Douglasova obravnava problematiko umazanije v različnih religijah. Dotakne se tudi obravnave uživanja oziroma neuživanja določenih vrst mesa. V kolikor smo v čustvenem odnosu do neke živali, najverjetneje ne bomo uživali mesa te živalske vrste. Sočutje, ki ga razvijemo do živali, nam prepreči, da bi jo lahko ubili in pojedli. Navsezadnje je vsak košček pojedene mesa zahteval umor živali. Ta praksa pa postaja vedno bolj problematična, saj se nanjo obeša številke simbolne ovire, zaradi katerih bi moralo biti uživanje mesa nadzorovano in omejeno.

Živalsko meso ni v vseh religijah enako cenjeno. Mnogo verstev ima pripisana prehranska pravila, katerih se verniki bolj ali manj strogo držijo.

Mojzesova pisma, na primer, podajajo dragoceno disciplino Judov, poleg tega pa narekujejo nekaj, čemur bi lahko rekli dobro življenje. Nekateri so mnenja, da je Mojzesovo načelo izbora temeljilo na izboru najokusnejših vrst mesa.

Zakonodajalec je ostro prepovedal vse kopenske, morske in zračne živali, katerih meso je najnežnejše in najbolj mastno, kot je meso prašičev, rib brez luskin, vedoč, da predstavlja past za najbolj nizkotne čute in okuse, ter da spodbuja požrešnost, ki je zlo, nevarno tako duhu kot telesu, kajti požrešnost povzroča slabo prebavo, ki je vir vseh bolezni in betežnosti. (Douglas 2010, 81)

Judovsko in islamsko izogibanje svinjini sta pojasnjena z nevarnostmi, ki jih uživanje tega mesa predstavlja. Starodavna izraelska tradicija je vsebovala prepričanje, da so prašiči ljudem nevarna hrana (Douglas 2010, 63).

Spet drugi menijo, da so tovrstna prehranska pravila preprosto iracionalna in predpisov v zvezi s prehranjevanjem ne gre misliti razumsko. Stroge ločnice med tem, kar naj bi bilo čisto in kaj nečisto, ni. Meso nekaterih živali je bilo v preteklosti prepovedano uživati zaradi odvratnega videza, nečistih navad, drugih zaradi varovanja zdravja. Prepovedi so bile lahko verske narave, še posebej, če je veljalo, da jih obvladujejo nadnaravna, demonska bitja, kot v primeru kač v Arabiji (Douglas 2010).

Religijski koncepti hinduizma v Indiji vsebujejo razlage o karmi in reinkarnaciji, po katerih se vsi nenehno rojevamo v različnih telesih, tudi živalskih. Zaradi tovrstnih verjetij so v Indiji bolj naklonjeni vegetarijanstvu, kot v drugih, sicer prevladujočih kulturah uživanja mesa (Črnič, 2012). Pripadniki hindujske vere častijo krave, za katere verjamejo, da so včasih veljale za bogove ali celo, da naj bi v njih prebivalo več kot tisoč bogov. Zaradi tega statusa je krava najbolj čisto bitje, kar se kaže tudi v navadah, povezanih z umazanijo. Ljudje iz ljudstva Havik, kateri so predstavniki hindujske vere, male nečistoče odstranijo z vodo, med tem ko hujše vrste nečistoč odstranijo s kravjim govnom in vodo. S tem pokažejo, da je tudi najbolj nečisti del krave dovolj čist celo za brahmanskega duhovnika, ter lahko odstrani njegove nečistosti (Douglas 2010, 35).

5 VZREJNE ŽIVALI

Vzrejne živali poimenujemo tiste živali, s katerim mesom se ljudje prehranjujemo. Te živali so pogosto reducirane na raven prehranjevalne industrije in ponavadi ne veljajo za človekove prijateljice, tako kot to velja v primeru hišnih ljubljencev. Te živali so v zahodnih družbah prašiči, kokoši, krave, ovce..

Mnogo meso-jedcev sami sebe označujejo za ljubitelje živali, vendar so vzrejne živali iz tega koncepta najverjetneje izzzvete. Pogosto ljudje ne želijo uživati jagnječkov in zajcev, ker ob teh »ljubkih živalicah« začitijo slabo vest, medtem ko se jim uživanje govedine in svinjine ne zdi sporno. V kolikor so primorani diskutirati o tej tematiki se večkrat zavedajo krivice, ki si živalim godi, vendar večina potlači svoj miselni paradoks in še vedno jé živali (Joy 2011).

Večina ljudi, ki se prehranjuje z mesom, niti ne doživlja občutkov, da je to morda nenavadno. Kvečjemu nasprotno, večkrat lahko zaznamo odklonilen odnos iz strani karnistov do vegetarijancev ali veganov. Vsi meso-jedci so namreč rojeni v tej kulturi, zato je razumljivo, da so podedovali tovrstno mentaliteto. Kljub temu nekje v njih obstaja občutek krivice, ki bi se izrazil, če bi jedli žival ene vrste, ne pojavi pa se, ko jedo žival druge vrste. Paradoks je tudi ta, da se večina karnistov zdrzne ob pogledu na trpinčeno žival, in le malokdo lahko pogleda film o razmerah v klavnici brez, da bi ob tem doživljal močna negativna čustva, a kljub temu, meso jedo še naprej in to industrijo podpirajo (Joy 2011).

Vzrejne živali v mesni industriji ne izživijo celotnega življenja, kot bi ga v naravnih razmerah, vendar velik delež teh živali ne doživi niti 1% življenja, ki bi ga sicer. Na primer piščanci pitanci gredo v zakol, ko dopolnijo sedem tednov, prašiči in jagnjeta po petih mesecih življenja in komaj rojeni telički, ki so dobesedno dojenčki.

Poleg tega je tudi samo življenje prašiča prikrojeno temu, da bo za človeka čim manjši opravek in finančni zalogaj, hkrati pa bo od njega potegnil maksimalno korist. Človek nadzira njegovo bivanje, spolno reprodukcijo, možnost gibanja in prehranjevanje. Življenje živali nima niti najmanjše podobnosti več z življenjem, kot bi ga morala živeti v naravi. Svinje (samice) so namenjene produkciji mladičev. Čim prej po kotitvi je priporočljivo mladiče ločiti od matere, preden bi se lahko bolj navezali, poleg tega je svinja hitreje pripravljena na novo

oploditev. Mladičkom kmalu odščipnejo ostre zobe, prirežejo repke, označijo ušesa za identifikacijo in kastrirajo samce. Pri tem pujski niso pod anestezijo. Namen je »proizvesti« kar se da veliko število pujskov na leto s čim manjšim finančnim vložkom (Serpell 1996, 8).

5.1 MESNA INDUSTRIJA

Mesna industrija predpostavlja nastanitev živali v preozkih prostorih, brez možnosti gibanja in večkrat brez sončne svetlobe. Mnoge živali so žrtve genskega inženiringa, zato da so bolj mesnate in da je večji dobiček od zakola (Joy 2011).

Nenavezanost posamezniku omogoča, da lahko je meso, ne sme pa razmišljati o ubitih živalih. V tradicionalni živinoreji je bilo odtujevanje mnogo manjše kot danes (Serpell 1996). V srednjem veku so bili kljub lastniškemu odnosu ljudje navezani na živali. V zgodnjih poljedelsko-živinorejskih družbah sta bila človek in žival povezana, živeli so v isti hiši, čutila se je vzajemna odvisnost.

Konec srednjega veka so kmetje zapuščali vasi in se selili v mesta. Lastniki obdelovalnih površin so zdaj začeli vzrejati črede ovac in goveda, zaradi mesa, volne in kož. Živali so postale komercialen produkt (Kalof 2007, 44). Kapitalizem pa je to prakso le še nadaljeval in ga prevedel do ekstremnih razsežnosti.

Sodobne družbe pa so odnos do živali napravile instrumentalen. Nove tehnologije v živinoreji in mesni industriji so živinorejca odtujile od živali, kar mu je omogočalo, da se do živega bitja vede kot do stvari. Večino opravil kot so hranjenje, molža in čiščenje opravljajo stroji, zato lahko posameznik ostane na distanci in se s živalmi ne poveže na čustveni ravni. Moderna mesna industrija je zasnovana tako, da je stik med živaljo in človekom minimalen (Serpell 1996, 190).

5.2 KLAVNICE IN PRINCIP TEKOČEGA TRAKU

Karnisti ubijanje živali večkrat opravičujejo z izkrivljanjem dojemanja živali, ki jih jedo. Da bi se sami počutili manj krive, ker jih uživajo, rejene živali pojmujejo kot objekte (piščanca omenjajo kot *nekaj* namesto *nekoga*) (Veganska iniciativa 2016).

Mesar ne bi bil sposoben opravljati svojega dela, če bi se z živalmi zblížal in videl kot posameznike z lastnim imenom. Mesar neprijetno resničnost svojega dela potisne v ozadje (Joy 2011).

Ubijanje mladih živali je nemalokrat večji zalogaj tudi za mesarje, ki jim je mučno ubijati mlade in neoglejene živali. Obstajajo anektode, ko se delavci v klavnici navežejo na jagnje ali kako drugo žival in ga potem ne morejo zaklati. Ravno zaradi tega v klavnicah težijo k hitrosti in sistematičnosti, preden se splete čustveni stik med mesarji in živalmi (Patterson 2011, 124).

Z industrializacijo se je zgodilo popredmetenje živih bitij. Danes klavnice delujejo z večjo hitrostjo tekočega traku in posledično dosegajo ogromna števila zaklanih živali. Delovni tempo v klavnicah je tako navit, da predelajo do 1100 živali na uro, kar pomeni, da mesar mora vsakih nekaj sekund ubiti eno žival. Število zaklanih živali se je v ZDA v zadnjem četrletju dvajsetega stoletja več kot podvojilo in se povzpelo na kar 8,4 milijarde glav, kar predstavlja petindvajset milijonov ubitih živali na dan.

Z verižno proizvodnjo tekočega traku pa je bilo v sodobno industrijsko kulturo vpeljana razvrednotenost ubijanja in zmanjšanje prizadetosti. Vse poteka mehansko, delo opravljajo stroji, človek le sodeluje (Patterson 2011, 84).

Ravno klavnice so bile tiste, ki so bile zaslužne za zgodnjo industrializacijo, saj so bile mnoge glavne izboljšave v industrijskih postopkih vpeljane ravno tam, in ne v avtomobilski industriji, kot bi sprva predvidevali (Patterson 2011, 85).

V času Reaganove vlade, ko se je Ameriška agencija zdravila s politiko »večjega samonadzora«, se je zmanjšalo število nadzornikov in mesna industrija je dobila bolj proste roke. V državnih zakonodajnih telesih ZDA so bili celo sprejeti zakoni, ki »živali za prehrano« izvezemajo iz državnih zakonskih prepovedi surovosti, kar pomeni, da se vsa ta grozovita surovost zakonsko dovoljuje, če se izvaja nad živalmi, namenjenimi »proizvodnji hrane«. Ameriška mesna in mlečna industrija sta uspeli uveljaviti prepričanje, da je vse, kar kmetijsko-predelovalne panoge počnejo z živalmi, »izvzeto iz zakonov«.

V primerjavi z ZDA si Evropa prizadeva za večjo in ne slabšo zaščito vzrejnih živali. Prizadevanje samo sicer še ne prinaša znatnih sprememb, je pa prvi korak (Patterson 2011, 83).

5.3 MLEČNA INDUSTRIJA

Idilični prikazi mlečne industrije pogosto reklamirajo zdravo kravo, ki se pase na pašniku in proizvede zadosti mleka za celo vas. Realnost je precej drugačna, saj krava, tako kot vse druge samice sesalcev, dobi mleko, ko povrže mladiča. Da krave dobijo mleko, jih morajo umetno oploditi vsakih 12 mesecev, da laktirajo in "dajejo" mleko (Veganstvo 2016). Teliček je od matere ločen v prvih treh dneh po rojstvu, preden bi se njuna vez še bolj okrepila, ljudje pa potem pijemo mleko, ki je bilo namenjeno njemu. Poleg tega tudi sama molža kravi predstavlja trpljenje, saj so te krave do onemoglosti izmučene, priklopljene na neudobne molzne aparate. Ko pa so izkoriščene do konca, se njihovo življenje konča v klavnici (Veganstvo 2016).

Ustanoviteljica organizacije Animal's Angels, Christa Blanke, je po odhodu iz klavnice dejala:

Videli smo živali – ki spadajo ven, na trato in pod drevje, kjer bi jih božal veter in bi jih grelo sonce, kjer bi se jim krepila čutila in nagoni čuti za obstanek – natrpane, zamazane od iztrebkov, ki prestrašene stojijo za železnimi gredami na cementnih tleh velike dvorane. Tu se nimajo kam skriti, nič jih ne varuje pred nevarnostjo, nikamor ne morejo pobegniti. (Patterson 2011, 219)

Razne organizacije kot je Animals' Angels se borijo proti krivicam živali, predvsem proti prevažanju žive živine po Evropi, saj živali med tovorjenjem trpijo (Patterson 2011).

6 HIŠNI LJUBLJENČKI

Hišni ljubljenci so živali, katere si posameznik ali družina omisli zaradi neznanih razlogov. Značilno je, da se nanje čustveno naveže, z njimi si deli streho nad glavo, lahko celo posteljo in kavč. Hišnim ljubljencem je skupno, da jih lastnik ne izkorišča za delo, hrano, kožo,

temveč se z njimi igra, ljubkuje in poveže v empatičnem smislu. Hišni ljubljenci se lahko od kulture do kulture razlikujejo. V zahodnih družbah sta najbolj tipična predstavnika pes in maček, sledijo razni glodavci, ptice, ribe in tako naprej. Praktično vsak je že imel doma psa, mačko, zajca, ptico ali kaj podobnega in le redko bomo slišali nekoga reči, da ne mara živali. Vendar kljub tej naši »ljubezni« do teh bitij, je večji del teh ljubiteljev živali mesojedih. Če torej nekdo razglablja o vprašanju *ali ima rad živali* si pod tem najverjetneje predstavlja hišne ljubljence, ne pa krav, prašičev, koz in perutnine, čeprav so prav toliko živali kot kužek in morski prašiček.

Že naši predniki tisoče let nazaj so udomačevali živali. Imeli so volkove, ki so jih po vsej verjetnosti ujeli kot mladiče in jih udomačili, nato pa ugotovili, da so pravzaprav koristni za lov. V drugih kulturah so predstavljali vir mesa in hrane. Ponekod pa so predstavljali tudi najbolj inteligentno, smrtno orožje in instrument terorja, na kar strastni ljubitelji psov danes pogosto pozabijo (Haraway 2003, 13).

Kljub temu, da so živali predstavljale pomembno vlogo v življenjih ljudi, je bilo nekoč družabništvo z njimi razumljeno kot perverzno, posamezniki, ki pa so bili v tesnem odnosu z njimi, pa so bili lahko obtoženi čarovništva ali celo simpatiziranja s hudičem (Irvine 2004). Posedovanje hišnih ljubljencev je večkrat služilo kot izgovor preganjanju ljudi iz nižjih slojev oziroma družbeno izoliranih ljudi.

V 18. stoletju se razvije koncept hišnega ljubljencev kot lastnine. Takrat je že mnogo ljudi imelo psa ali drugo žival, ki so jo morali lastniki registrirati kot svojo lastnino (Kalof 2007, 118). Serpell je mnenja, da je popularnost hišnih ljubljencev v zahodni kulturi posledica upadanja antropocentrizma ter, da se postopoma razvija bolj egalitaren odnos do živali (Serpell 1996, 168). Vendar je temu tako zgolj na področju določenih živalskih vrst, ne pa tudi v primeru vzrejnih živali, kjer se egalitarnem odnosu kvečjemu oddaljujemo in ne bližamo.

Sodobni tesni odnosi med lastniki in živalmi so zbrisali prej ostro ločnico avtoritete med človekom in živalmi. Na Zahodu so hišni ljubljenci pogosto razumljeni kot kosmati otroci s kožuhi, med lastnikom in ljubljencem pa se lahko razvije posebno razmerje (Haraway 2003, 11).

6.1 ZAKAJ SE LJUDJE ODLOČAJO ZA HIŠNEGA LJUBLJENČKA

Serpella je zelo zanimala zahodnjaška praksa - imeti živali za hišne ljubljence. To prakticiranje je ekstremno razširjeno in popularno, čeprav zahteva močne emocionalne in finančne vložke, v zameno pa ne dobi ničesar otipljivega (Serpell 1996).

Leslie Irvine je oblikovala tri argumente, zakaj si ljudje priskrbijo hišnega ljubljence;

»Argument primanjkljaja« (Irvine 2004, 19). Hišni ljubljenci nadomestijo odnose z ljudmi. Kljub temu to ne pomeni, da se lastniki živali ne družijo z drugimi ljudmi, saj si pogosto hišne ljubljence umislijo ravno družine z otroki.

»Argument obilja« (Irvine 2004, 22). Posedovanje hišnih ljubljencev je produkt moderne zahodne civilizacije, oziroma naj bi hišne ljubljence poznali samo v družbah obilja. Vendar mnoge antropološke raziskave izpodbijajo ta argument, saj imajo tudi v domorodnih plemenih po svetu domače živali, le da so te lahko druge vrste, ne nujno psi in mačke. Prav tako pa teh živali ne pojejo, ampak jih po smrti objokujejo ter pokopljejo (Serpell 1996, 67).

»Argument dominance« (Irvine 2004, 25). Posedovanje hišnih ljubljencev lastniku vpliva občutek moči nad nekom. Potreba po skrbi nad nekom se prepleta z željo po dominiranju nad naravo in gre s kombinacijo naklonjenosti in gospodovanja. Preživetje hišnega ljubljence je namreč v celoti odvisno od lastnika.

Človek je edina vrsta, ki poseduje hišnega ljubljence (Hogenboom 2015). Hišnih ljubljencev ne koljemo in ne uživamo njihovega mesa. Prav tako jih ne izkoriščamo za mleko, jajca ali krzno ter jih ne izrabljamo za delovno silo. Iz ekonomskega pogleda so torej povsem neuporabni, celo predstavljajo izdaten strošek. Kljub temu jim dovolimo, da se prosto sprehajajo po hiši, jim dajemo osebna imena in jih obravnavamo kot člane družine. V medsebojnem odnosu jih ljubkujemo, se z njimi igramo, spodbujamo njihovo gibanje in skrbimo, da ostajajo srečni in zdravi. Omogočamo jim kakovostno hrano in udobno ter toplo prenočišče. Ob prvih znakih bolezni se zglasimo pri veterinarju, kjer smo pripravljeni plačati mastne denarce. Tudi ko naposled dočakajo svoj konec, jih pogosto pokopljemo, kot ljudi.

Hišni ljubljenci, posebej psi in mačke, lahko prinesejo neljube probleme, kot so težave v vedenju, hiperaktivnost, agresivnost. V stanovanju puščajo dlako in nered, so neprijetnega

vonja. Lahko bi torej trdili, da za lastnika hišni ljubljenci prinašajo veliko odgovornost in omejujejo njegovo svobodo in neodvisnost, vendar se ljudje kljub temu odločajo zanje.

Američani na primer v povprečju za pse in mačke letno zapravijo 8,5 milijard dolarjev samo za hrano in približno 7 milijard za veterinarsko oskrbo (Serpell 1996, 14).

Kljub temu, da so ljudje že prej imeli hišne ljubljence, se močna navezanost do njih ni razširila do 19. stoletja. Veterinarji v zadnjih 30 letih opažajo večjo dramtiziranje s strani živalskih lastnikov, ko gre za bolno ali ranjeno žival (Serpell 1996, 23). V domovih po ZDA je trenutno skoraj toliko psov in mačk kot televizorjev. Ena od teorij, zakaj je postalo lastništvo hišnih ljubljencev tako razširjeno je tudi, da žival nadomešča »normalne« človeške odnose.

Serpell navaja razlike med ljudmi, ki imajo hišne ljubljence in tistimi, ki jih nimajo. Dve študiji iz leta 1966 in 1972.

- Lastniki živali niso toliko naklonjeni ljudem, kot ne-lastniki živali
- Lastniki se ne počutijo všečni drugim
- Rajši imajo svoje ljubljence kot druge ljudi
- Lastniki imajo občutljivejši ego

Nekateri lastniki psov se lahko na njih navežejo do te mere, da ne potrebujejo nikakršne druge človeške družbe več in se socialno izolirajo.

Drugi v želji, da bi pomagali ubogim in brezdomnim živalim, te kopičijo do skrajnosti in naposled delajo škodo živalim samim (Serpell 1996, 36).

Standardi zdravstvene oskrbe za hišne ljubljence se približujejo človeškim standardom - magnetna resonanca, menjava kolkov, presaditvene operacije, kemoterapije (Serpell 1996, 29). Nekateri v posedovanju ljubljence vidijo odnos igrive dominacije (Serpell 1996, 24). V Ameriki so se izredno razširili butiki, kjer prodajajo po meri narejene vodne postelje za pse, dežne plašče prestižnih znamk, puloverje, kozmetiko, kratka praktično vse, s čimer se razvajajo ljudje, se lahko dobi tudi za pasje prijatelje. Butiki ponujajo celotne aranžmaje za praznovanje rojstnega dne pasjega prijatelja, ki vključuje vabila in torto. Večina tovrstnih aranžmajev je namenjenih psom, čeprav se občasno »pozabavajo« tudi papagaji in hrčki.

Vedno bolj popularni so pasji hoteli, ki nudijo pasjim gostom s preprogami prekrita tla, temperaturno nadzorovane apartmaje, nežno glasbo in privatno s soncem obsijano verando (Serpell 1996, 29).

James Serpell, profesor živalske etike iz univerze v Pensilvaniji je mnenja, da obstajajo prednosti posedovanja domačih živali. Ker smo ljudje izredno družbena bitja, konstanto iščemo razmerja z drugimi, vključno s hišnimi ljubljenci. Ljudje, ki trpijo za pomanjkanjem socialne podpore, so pogosto bolj ranljivi (Hogenboom 2015). Živali imajo na nekatere ljudi tako blagodejen vpliv, da jim druženje z njimi pomaga kot živalska terapija. V kolikor imajo težavo z interakcijami v družbenem življenju, se taki ljudje večinoma z živalmi dobro ujamejo (Serpell 1996, 75).

6.2 KULTURNO SPECIFIČNO POSEDOVANJE HIŠNIH LJUBLJENČKOV

Harold Herzog iz univerze v Zahodni Karolini je mnenja, da je posedovanje domačih živali v celoti kulturnega značaja. Na zahodu imamo torej ljudje živali doma, ker jih imajo tudi drugi, postane družbeno nalegljivo. Mladi kužki in mucki, ki se zdijo na zahodu tako ljubki, so lahko v Koreji ljudem videti kot kosilo. Herzog povzame, da je posedovanje domačih živali rezultat pobiranja družbenih znamenj. Gre za stalno okrepljeni, popularni trend. Medtem ko Herzog lastništvo nad živalmi primerja s popularnimi modnimi trendi, se Serpell ne strinja. Sam verjame, da se to zgodi naravno v lovsko-nabiralnih družbah in je vgrajeno v nas (Hogenboom 2015).

Vse kulture, ki posedujejo živali, pa niso nagnjene k prijateljevanju z njimi. V nekaterih kulturah ima, kot je ljudstvo Kiambu v Keniji, pse izključno zaradi zaščite in ne poznajo izraza »hišni ljubljenci«. S psi se nikdar ne igrajo ter jim ne dovolijo v hišo (Hogenboom 2015).

Kasneje je posedovanje hišnih ljubljencov postala ustaljena praksa. Hišni ljubljenci je lahko pes, maček, konj, velja pa eno zelo pomembno dejstvo, ki je skupno vsem lastnikom živalic: Hišni ljubljenci niso namenjeni gastronomskemu uživanju. Do ljudi, ki se prehranjujejo s hišnimi ljubljenci imamo odklonilen odnos (Serpell 1996).

6.3 LJUBKOST

Lastnost, ki jo pripisujemo hišnim ljubljencem je, da so ljubki. Kot človeški dojenčki se tudi drugi mladiči sesalci od odraslih osebkov razlikujejo. Že dejstvo da so manjši, imajo večjo glavo in velike oči, ter spuščajo visoke zvoke, jih naredi zelo prikupne. Posebnosti videza in vedenja naj bi dojenčki razvili posebej za pridobivanje starševske skrbi in zaščite. Starši in drugi ljudje se nanje najverjetneje odzovejo z nasmeškom in jih nasploh ljubkujejo. Podobno pa je tudi z živalskimi mladiči – mehka dlaka, velike oči, mali smrčki. Večinoma bodo iz ljudi izzvali čustva, zaradi svoje prisrčne pojavnosti. Temu rečemo *srčkan odziv (cute response)*. Če bo mladič zajokal, bodo kar najhitreje skušali zadovoljiti njegovo neizpolnjeno potrebo – kot pri človeškem otroku. Ta ljubkost je po mnenju Nobelovega nagrajenca Konrada Lorenza ključna, da v staršu prebudi potrebo zaščititi in negovanju.

Ko je popularna Disneyeva zgodba o Bambiju osvojila svet, je prodaja divjačine drastično padla. Ljudje so divjačinsko meso povezovali z ljubkim Bambijem, zaradi česar niso želeli uživati tega mesa, saj so ob tem občutili slabo vest. V kolikor se nam žival zdi ljubka, se bomo težje sprijaznili z njenim ubojem. Zaradi tega se zdi mnogim mesojedcem spornejše jesti mlado meso, od starejšega.

6.4 PES

Človek je iz narave vzel svobodnega volka in napravil ponižnega psa (Haraway 2003), kateri so naposled postali naši stalni spremljevalci. Na dvorih so nekoč psi predstavljali tudi statusne simbole, saj so si določene pasme lahko privoščili le kraljevi sloji in visoka družba. Šlo je za pse manjše rasti, ki so jih po navadi ženske nosile v naročju (Irvine 2004, 43). Na drugi strani so bile velike pasme simbol moškosti. Kljub temu, da skrb za psa zahteva veliko dela in ni poceni, se ljudje odločamo za njihovo družbo (Hogenboom 2015).

Pes ima med hišnimi ljubljenci prav posebno mesto, saj ga večkrat enačimo s »človekovim najboljšim prijateljem«. V sodobnem času se v zahodni kulturi pse pogosto povezuje z brezmejno ljubeznijo. Ljudje ljubijo svoje pse, kot bi bili njihovi otroci (Haraway 2003, 33). James Serpell v delu *In the Company of Animals* ugotavlja razlikovanje med konji in psi. Prvi so bili v 19. stoletju zelo cenjeni, a so jih kljub temu obravnavali utilitarno, kar pomeni, da je bil poudarek na njihovi koristnosti katere prinašajo človeku. Na drugi strani pa so psi, katere so ljudje imeli za hišne ljubljence, deležni precej večje empatije, kar se je kazalo tudi

v žalovanju ob smrti psa. Bili so celo pokopani kot ljudje. Poleg tega jih je zaradi primerne velikosti lažje namestiti v hišo, kot na primer konja ali kravo, vendar ta razlaga ne pojasni, zakaj se niso na raven psa povzpele tudi druge manjše živalske vrsti, kot na primer kokoši (Irvine 2004, 15).

Seveda vsi pasji lastniki ne gledajo na psa na enak način. Nekateri se za psa odločijo zato, da bo s svojo pojavnostjo in laježem čuval hišo. Tudi psi, katerih naloga je varovanje ovac na pašnikih, se znajdejo nekje med kategorijama 'živine' in pa 'sodelavca'. V tovrstnih razmerjih se med psom in lastnikom oblikuje dobro delavno razmerje, spoštovanje in zaupanje, ne pa nujno ljubezen (Haraway 2003, 38). Pogosto pa se danes pes pojavlja kot hišni ljubljencek brez posebne funkcije. Njegova naloga je zgolj, da je ljubek, prijazen in ubogljiv. Pes je torej še vedno cenjen kot varnostnik hiše in hkrati ljubljen kot otrok.

Susan Garrett, tekmovalka in trenerka agilitija je napisala brošuro Ruff Love, za vse, ki bi si želeli močnejše povezave s svojim psom in bi skozi skupne treninge dosegli tudi njegovo ubogljivost in dober vzajemen odnos. V svojem delu piše o tem kako ustvariti razmerje, katero bo nagrajevalo tako psa kot tudi lastnika. Poudarja medsebojno odnos, poslušnost potreb drug drugega, povezava (Haraway 2003, 44). To je le eden izmed priročnikov, kako razviti ustrezen odnos s psom. Iz tega je razvidno, kako močno si človek prizadeva k vzajemnemu odnosu s psom.

Vicki Hearne je napisala knjigo z naslovom *Adam's Task*, v kateri se je posvetila dvosmerni komunikaciji, ki kot taka predpostavlja enakopraven odnos. »Če imam jaz psa, ima moj pes človeka.«

Poudarek knjige *Adam's Task* je ravno v kompleksnosti komunikacije med človekom in živaljo ter pogledu na domačo žival. Hearnejova poudarja, da bi morali živali videti kakršne so v resnici in ne antropomorfizirana bitja oziroma ljudi s kožuhi (Hearne v Haraway 2003, 51).

V Britanski raziskavi so odkrili, da so psi krivi za približno 0,6% vseh nesreč na cestah, v katerih so poškodovani ljudje in 16% takih, v katerih ljudje niso utrpeli poškodb. Poleg tega so ljudje, ki povežijo psa pogosto travmatizirani in občutijo krivdo, med tem ko jim povežena srna po navadi vzbudi bolj občutek jeze kot pa resničnega sočustvovanja (Serpell 1996, 15).

Poznamo mnogo primerov, kjer so se psi vedli napadalno do otrok lastnika, vendar je lastnik to zamolčal, da psa ne bi dali uspavati. V primeru neke ženske iz Texasa je njen rotvajler ubil in pojedel njeno 4 tedne staro hčerko. Kljub temu je lastnica histerično nasprotovala usmrtni rotvajlerja in bojda celo izrazila mnenje, da ima še vedno lahko drugega otroka, njenega psa pa ne more nič nadomestiti (Serpell 1996, 27).

Eden izmed razlogov, zakaj so si ravno psi pridobili mesto našega najboljšega prijatelja je, da so zelo učljivi in potrebe opravljajo zunaj hiše. Imajo podoben ritem spanja in budnosti kot ljudje in se na človeka hitro navežejo (Serpell 1996, 127).

7 ČLOVEKOVO RAZNOLIKO OBRAVNAVANJE ŽIVALSKIH VRST

Karnisti večkrat opravičujejo uživanje mesa vzrejnih živali s tem, da meso kupujejo pri lokalnem kmetu, kjer je žival živela dostojno življenje. Če bi nekdo želel usmrtiti pol leta starega psa, ki je »imel lepo življenje«, preprosto zato, ker imamo radi okus njegovih beder, bi se to vsem zdelo povsem nemoralno. V primeru, da identično stvar storimo s kokošjo, svinjo ali kravo, dejanje ni niti malo vprašljivo. »Moralno razlikovanje med živalskimi vrstami, v katero nas sili verjeti karnistična kultura je čista racionalizacija« (Joy 2011).

Če gre torej v primeru vzrejnih živali za maksimaliziranje produktivnosti, minimaliziranje stroškov in zatiskanje oči pred slabim ravnanjem s temi živalmi, gre pri lastništvu hišnih ljubljencev za povsem obratno zgodbo (Serpell 1996, 17).

Svet je šokirala zgodba o človeku, ki je moral pojesti svojega psa, da je lahko preživel, čeprav na dnevni ravni ljudje jejo svoje prašiče, zato da preživijo, vendar se to nikomur ne zdi sporno. Predstavljajte si kakšen odpor bi doživela farma malih muckov in kužkov. Zakaj so torej mački in psi več vredni od prašičev in krav? Prašiči niso nič manj inteligentni, so družabni in čisti (Serpell 1996, 18). Zakaj torej niso enako etnično obravnavani kot psi?

Tu se pojavi paradoks. V enem ekstremu živali kličemo hišni ljubljenci. Nimajo praktičnega ali ekonomskega prispevka za človeško družbo. Kljub temu skrbimo zanje kot za lastne otroke. Na drugi strani imamo vzrejne živali, kot so prašiči, krave, kokoši, od katerega je v veliki meri odvisna naša ekonomija, saj na njih sloni osnovna prehranska industrija. V

zameno te živali obravnavamo kot ničvredne objekte, brez da bi v odnos z njimi kakorkoli vpletali čustva. Pošteno bi bilo, da bi vzrejnim živalim izkazovali hvaležnost, za vse kar dobimo od njih, ne pa da jim v zameno ne nudimo kvalitetnih življenjskih pogojev, nasprotno, ustvarjamo mučeniške razmere v katerih morajo živeti.

Serpell je to dvojnost v pojmovanju enih in drugih živali pripisal dvema povsem kontradiktornima sklopoma moralnih vrednot. Paradoks nastane šele, ko predpostavljamo, da sta oba pojmovanja živali normalna (Serpell 1996, 19).

V mnogih priročnikih je govora, kako pravilno vstopiti v odnos z živaljo, da bi oblikovali prijeten vzajemen odnos, vendar vedno zgolj za hišne ljubljence. Vzrejne živali so prezrte. Borci za pravice vzrejnih živali, ki opozarjajo na njihova kruta in stresna življenja, so v družbi nemalokrat označeni za neumne, sentimentalne ali preprosto nore.

Obe kategoriji živali sta med seboj tako močno različni (Serpell 1996), kot da sploh ne bi šlo v obeh primerih za živa bitja, katera so večinoma sesalci.

7.1 PRIMER ZAJCA

Zajec je posebna živalska vrsta, katero v zahodnih družbah s težavo opredeljujemo v strogo eno ali drugo kategorijo. Nekateri bi ga umestili v sklop hišnih ljubljencev, saj ga vidijo kot ljubkega zajčka, ustvarjenega za božanje in ljubkovanje. Drugi bi ga umestili v sklop vzrejnih živali, saj se z njegovim mesom prehranjujejo in posledično v zajcu ne vidijo hišnega ljubljence.

Pogled na zajca je v veliki meri odvisen od tega, ali je posameznik kdaj imel zajca kot hišnega ljubljence. V kolikor je odgovor da, se bo zajec po njegovi klasifikaciji najverjetneje umestil v sklop hišnih ljubljencev, zaradi česar ga bo le s težavo začel dojemati kot vzrejno žival namenjeno prehranjevanju. Nekdo drug, ki pa zajca nikoli ni obravnaval kot hišnega ljubljence, pa bo brez težav jedel zajčje meso, kar se mu ne bo zdelo nič bolj sporno, kot uživanje kokošjega ali kakega drugega mesa. Verjetno bi bila zgodba podobna s katerokoli drugo živalsko vrsto, ki bi jo lahko hkrati umeščali v obe kategoriji.

8 SKLEP

Človekovo pojmovanje živali, je tako raznoliko, da izjava »rad imam živali«, ne vzdrži več, saj je preveč splošna in v veliki meri fokusirana na ljubezen do hišnih ljubljencev. Pojmovanja živali so mnogo več kot črno-bela.

Ne moremo trditi, zakaj točno si je določena živalska vrsta v neki družbi pridobila privilegirano mesto, in druga ne, lahko pa to do določene mere pripisujemo religijskim in kulturnim vzorcem, v katerih je bil posameznik vzgojen. Zaradi tega se o praksah obravnavanja živali ni spraševal, ampak jih je naredil za sebi lastne in legitimne. Vzorec se zato skozi čas nadaljuje, ljudje pa se ne sprašujejo o njegovih vzrokih in posledicah.

Enako ne moremo trditi, da je v sodobnosti za pravice živali najbolj poskrbljeno. Na določenih ravneh se je, vsaj določenim živalskim vrstam, v preteklosti godilo bolje kot danes. V starem Rimu je družina pomenila skupino, ki živi pod isto streho. Pod to razlago so spadale tudi živali, katere so prav tako predstavljale družinske člane. Z industrializacijo in uvedbo tekočega traku se za vzrejne živali na tej stopnji zgodi popredmeten odnos, na drugi strani pa se hišni ljubljenci vse bolj bližajo počlovečenju. Aktivisti se udeležujejo raznoraznih akcij za pomoč živalim, borijo se za njihovo dobrobit in skrbijo, da bodo psi in mačke imeli polne želodce in streho nad glavo. Po tem, ko dosežejo lastno zadoščenje in občutek koristnosti, pa se za nagrado odpravijo na sočen goveji zrezek, ki je produkt neke druge živali, za katero se ni nihče boril.

Z diplomskim delom sem želela opozoriti, da je dvojnost pojmovanja živih bitij tako močno zasidrana, da je ljudje niti ne opazimo oziroma si pred njo zatiskamo oči.

9 LITERATURA

1. Bostrom, Nick. 2008. *Transhumanistične vrednote*. Transhumanizem, 6. julij. Dostopno prek: <http://www.nickbostrom.com/ethics/values.html> (12. april 2016).
2. Cavalieri, Paola. 2006. *Živalsko vprašanje – Za razširjeno teorijo človekovih pravic*. Ljubljana: Krtina.
3. Coetzee, John Maxwell. 2007. *Življenje živali*. Ljubljana: LUD Šerpa.
4. Črnič, Aleš. 2012. Sociokulturni vidiki vegetarijanstva in njegovih percepcij. *Družboslovne razprave* 28 (71): 113—134.
5. Douglas, Mary. 2010. *Čisto in nevarno: analiza konceptov nečistosti in tabuja*. Ljubljana: Študentska založba.
6. Eder, Klaus. 1996. *The Social Construction of Nature: A sociology of ecological enlightenment*. London: SAGE Publications.
7. Girgen, Jen. 2003. *The historical and contemporary prosecution and punishment of animals*. Dostopno prek: https://www.animallaw.info/sites/default/files/lralvol9_p97.pdf (11. maj 2016).
8. Haraway, Donna. 2003. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly paradigm press.
9. Hogenboom, Melissa. 2015. Why do we love our pets so much. *BBC*, 29. maj. Dostopno prek: <http://www.bbc.com/earth/story/20150530-why-do-we-love-our-pets-so-much> (8. maj 2016).
10. Ingold, Tim. 2016. From trust to domination: An alternative history of human-animal relations. Dostopno prek: <http://www.brontaylor.com/courses/pdf/Ingold--ch4.pdf> (29. maj 2016)
11. Irvine, Leslie. 2004. *If you tame me: Understanding our connection with animals*. Philadelphia: Temple University Press.
12. Joy, Melanie. 2011. *Carnism: Why Eating Animals Is a Social Justice Issue. One Green Planet*. Dostopno prek: <http://www.onegreenplanet.org/lifestyle/carnism-why-eating-animals-is-a-social-justice-issue> (23. marec 2016).
13. --- 2011. *Why we love dogs, eat pigs, and wear cows: An introduction to carnism*. San Francisco: Conari Press.
14. Kalof, Linda. 2007. *Looking at animals in human history*. London: Reaktion Books Ltd.

15. Kotnik, Vlado. 2001. Utelesenje sebstva in izgradnja identitete ob spominu na hrano. *Teorija in praksa* 38 (5): 861—880.
16. Likar, Damjan. 2012. Zgodovina nasilja. Panon. Dostopno prek: <http://www.panon.si/pomurska-skupnost/blogi-uporabniki/zgodovina-nasilja-clovek-je-najprej-izkoriscal-ziv/> (23. marec 2016)
17. Marcus, Paul. 2010. *In Search of the Good Life: Emmanuel Levinas, Psychoanalysis and the Art of Living*. London: KARNAC.
18. MMC RTV SLO. 2009. *Na Kitajskem jedo pse: Kruta usoda psov v azijskih državah*, 27. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/svet/foto-na-kitajskem-jedo-pse/217900> (21. marec 2016).
19. Patterson, Charles. 2011. *Večna Treblinka: Človekov odnos do živali in holokavst*. Ljubljana: Založba Sanje.
20. Ryder, Richard D. 2000. *Animal revolution: changing attitudes toward speciesism*. Oxford: Berg.
21. Serpell, James. 1996. *In the company of animals: A study of human-animal relationships*. Cambridge University Press.
22. Singer, Peter. 1995. *Animal liberation*. London: Pimlico.
23. --- 2006. *Praktična etika*. Ljubljana: Krtina.
24. Transhumanist FAQ. 2016. *Humanityplus*. Dostopno prek: <http://humanityplus.org/philosophy/transhumanist-faq/> (12. april 2016).
25. Veganism. 2014. *What is speciesism?* Dostopno prek: <http://www.veganism.com/what-is-speciesism> (27. marec 2016).
26. Veganstvo. 2016. *Mleko*. Dostopno prek: <http://www.veganstvo.net/ali-ves/mleko/> (23. marec 2016)
27. Veganska iniciativa. 2011. *Kaj je karnizem?* Dostopno prek: <http://veganska-iniciativa.blogspot.si/2011/09/kaj-je-karnizem.html> (27. marec 2016)
28. Vidner Ferkov, Katarina. 2016. *O fantu, ki je slišal živali govoriti*. Dostopno prek: <http://www.zavod-koki.org/o-fantu-ki-je-slisal-zivali-govoriti/> (27. maj 2016).
29. Wikipedia. 2016. *Evgenika*. Dostopno prek: <https://sl.wikipedia.org/wiki/Evgenika> (21. junij 2016).